

Reuniunea a 1531, 10-12 Iunie 2025 (DH)

Drepturile omului

H46-26 G.M. și Alții v. Republica Moldova (cererea Nr. 44394/15)

Supravegherea executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului

Documente de referință

DH-DD(2025)334, CM/Del/Dec(2024)1501/H46-21

Cererea	Cauza	Hotărârea din	Definitivă din	Criteriu de clasificare
44394/15	G.M. ȘI ALȚII	22/11/2022	22/02/2023	Problemă complexă

- Proiect: 2810 – Sprijin în implementarea Convenției de la Istanbul în Republica Moldova

Descrierea cauzei

Prezenta cauză se referă la avorturile forțate și măsurile de control al nașterilor impuse, în perioada 1998–2007, asupra a trei reclamante cu dizabilități intelectuale, care nu erau lipsite de capacitate juridică și care au fost victime ale unui viol comis de către un medic într-un centru de plasament psiho-neurologic unde erau internate.

Curtea a constatat o încălcare a Articolului 3 din Convenție sub aspect material (interzicerea tratamentului inuman sau degradant) în ceea ce privește avorturile suferite de toate cele trei reclamante, precum și în legătură cu măsurile de control pentru nașteri, aplicate fără consimțământ în cazul primei reclamante. De asemenea, Curtea a constatat o încălcare a componentei procedurale a articolului 3 în cazul tuturor celor trei reclamante, din cauza

Curtea a constatat o încălcare a articolului 3 din Convenție sub aspect material în ceea ce privește avorturile efectuate asupra tuturor celor trei reclamante, precum și măsurile de control al nașterilor aplicate fără consimțământ în cazul primei reclamante. De asemenea, Curtea a constatat o încălcare a Articolului 3 sub aspect procedural din cauza eșecului autorităților de a desfășura o anchetă efectivă cu privire la circumstanțele acestor fapte.

Curtea a reținut, în special, că cadrul legal existent în Republica Moldova – care nu prevede garanția obținerii unui consimțământ valabil, liber și prealabil pentru intervenții medicale din partea persoanelor cu dizabilități intelectuale, nu include o legislație penală adecvată care să descurajeze practicile de intervenții medicale fără consimțământ asupra acestor persoane în general, și asupra femeilor în special; și nu oferă alte mecanisme pentru a preveni astfel de abuzuri asupra persoanelor cu dizabilități intelectuale, în special femei – nu corespunde cerințelor care decurg din obligația pozitivă a statului de a institui și aplica efectiv un sistem care să ofere protecție femeilor internate în instituții psihiatrice împotriva unor încălcări grave ale integrității lor.

Statutul executării

Comitetul de Miniștri a examinat această cauză în cadrul Reuniunii nr.1501 (DH) din Iunie 2024.

În ceea ce privește măsurile individuale, Comitetul a luat act, cu regret, că investigația penală privind plângerile reclamantelor referitoare la avorturile și măsurile de contracepție orțate nu este posibilă din cauza expirării

termenului de prescripție. De asemenea, Comitetul a invitat autoritățile să ofere asigurări că nu vor fi efectuate intervenții medicale invazive fără consimțământul valabil, liber și prealabil și fără garanții suficiente asupra celei de-a doua și a treia reclamante, care sunt instituționalizate.

Cu privire la măsurile generale, Comitetul, printre altele:

- a îndemnat autoritățile să adopte modificări legislative care să prevadă garanții adecvate pentru obținerea consimțământului valabil, liber și prealabil pentru intervențiile medicale asupra persoanelor cu dizabilități intelectuale, precum și dispoziții de drept penal eficiente care să permită urmărirea penală a intervențiilor medicale efectuate fără consimțământ asupra acestor persoane în general, și asupra femeilor, în special;
- a îndemnat în continuare autoritățile să se asigure că toate avorturile și măsurile de contracepție efectuate asupra femeilor cu dizabilități intelectuale sunt aplicate în conformitate cu Convenția, în timp ce legislația relevantă este în curs de îmbunătățire;
- a invitat autoritățile să prezinte informații cu privire la alinierea proiectului de Lege privind sănătatea mintală la recomandările experților CoE; practicile actuale din instituțiile medicale și de asistență socială referitoare la avorturi și măsuri de contracepție în cazul femeilor însărcinate cu dizabilități intelectuale și autorizarea măsurilor de contracepție; și funcționarea mecanismului de depunere a plângerilor instituit în centrele de plasament;
- a încurajat autoritățile să continue activitățile de consolidare a capacităților profesioniștilor care lucrează în centrele de plasament, precum și activitățile de sensibilizare adresate persoanelor cu dizabilități intelectuale.

Ca răspuns, autoritățile au prezentat un Plan de acțiuni la 20 martie 2025 (DH-DD(2025)334), care poate fi rezumat după cum urmează:

Măsuri individuale:

Agenția pentru Gestionarea Serviciilor cu Specializare Înaltă (Agenția) a efectuat o vizită la centrul de plasament unde încă locuiesc a doua și a treia reclamantă și a reiterat interdicția strictă de a efectua orice intervenție medicală invazivă fără consimțământul lor valabil, liber și prealabil.

Guvernul a oferit, de asemenea, asigurări că toate avorturile și măsurile de control al nașterilor efectuate asupra femeilor cu dizabilități intelectuale vor fi aplicate într-un mod conform cu prevederile Convenției.

Măsuri generale:

1) Cadrul legislativ și de reglementare

Programul național privind sănătatea mintală 2023-2027 a fost aprobat în decembrie 2023. Acest document promovează consolidarea serviciilor comunitare de sănătate mintală și reforma sistemului de sănătate mintală, inclusiv dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități mintale.

Cu asistența Consiliului Europei, Parlamentul a adoptat în mai 2024 noua Lege privind sănătatea și bunăstarea mintală. Noul cadru juridic stabilește un sistem de garanții pentru protecția persoanelor cu probleme de sănătate mintală, în conformitate cu standardele internaționale.

În iulie 2024, Parlamentul a adoptat, în primă lectură, amendamente la articolul 159 (întreruperea ilegală a sarcinii) și la articolul 160 (sterilizarea chirurgicală ilegală) din Codul penal, incriminând astfel avortul și sterilizarea chirurgicală efectuate fără consimțământul prealabil și în cunoștință de cauză al persoanei. În plus, modificările vor introduce o nouă circumstanță agravantă aplicabilă ambelor infracțiuni în situația în care acțiunile au fost comise împotriva unei persoane aflate într-o stare de vulnerabilitate determinată de boală sau dizabilitate.

În ianuarie 2025, Ministerul Sănătății a însărcinat o comisie specializată să modifice Ordinul nr. 766/2020 privind aprobarea „Standardului național pentru întreruperea sarcinii în condiții de siguranță având drept scop introducerea obligației obținerii consimțământului valabil, liber și prealabil al femeilor cu dizabilități intelectuale și ținând cont în mod corespunzător de constatările Curții din prezenta hotărâre.

Agenția intenționează să înființeze un grup de lucru format din experți din domeniul medical și juridic pentru a elabora un model de consimțământ informat adaptat nevoilor specifice ale persoanelor cu dizabilități intelectuale.

2) Practici curente în instituțiile medicale și sociale privind femeile însărcinate cu dizabilități intelectuale

Femeile însărcinate cu dizabilități intelectuale beneficiază de îngrijire prenatală în instituțiile publice de sănătate, în conformitate cu protocoalele clinice naționale. Ele sunt înregistrate la un medic de familie și sunt însoțite la consultații medicale, atunci când este necesar. Orice procedură medicală referitoare la contracepție, sterilizare sau avort este efectuată exclusiv cu consimțământul informat al persoanei vizate și este documentată în conformitate cu Legea nr. 263/2005 privind drepturile și responsabilitățile pacienților.

În baza Ordinului Ministerului Sănătății nr. 555/2020, persoanele instituționalizate cu dizabilități aflate la vârsta reproductivă beneficiază de contraceptive gratuite, asigurând accesul la metode moderne de planificare familială pe baza nevoilor medicale. Coordonatorii teritoriali supraveghează planificarea, distribuirea și evidența contraceptivelor. Personalul medical instruit, inclusiv asistentele medicale și medicii de familie, oferă consiliere privind utilizarea contraceptivelor, în conformitate cu protocoalele clinice standardizate.

3) Mecanisme de depunere a plângerilor în centrele de plasament

La admiterea în centrele de plasament, persoanele sunt informate cu privire la procedura de depunere a plângerilor referitoare la calitatea serviciilor, neglijență, abuz, violență sau alte forme de tratament inuman. Fiecare centru este dotat cu cutii poștale confidențiale pentru plângeri, care sunt deschise săptămânal de către asistenții sociali, deși majoritatea beneficiarilor preferă să semnaleze problemele prin apel telefonic la Serviciul de telefonie gratuită pentru persoanele cu dizabilități. Datele de contact ale organelor de aplicare a legii și ale organizațiilor pentru apărarea drepturilor omului sunt afișate în mod vizibil în centrele de plasament.

În anul 2017, Republica Moldova a lansat Serviciul de telefonie gratuită pentru persoanele cu dizabilități, ca sistem național de protecție, asistență și informare. Creat printr-un proiect finanțat de Uniunea Europeană, acest serviciu este gestionat, din anul 2019, de Asociația Keystone Moldova, în baza unui contract cu Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Serviciul oferă sprijin gratuit și confidențial, facilitează colaborarea interinstituțională, transmite cazurile către autoritățile competente și intervine în situații de risc ridicat.

În perioada octombrie–decembrie 2024, serviciul a recepționat 1.403 apeluri, majoritatea provenind de la persoane cu dizabilități și de la familiile acestora. Cele mai multe apeluri au fost efectuate din comunitate (82%), iar un număr mai redus din centrele de plasament (6%) și din căminele pentru persoane vârstnice (5%). Dintre acestea, 71% au vizat solicitări de informații privind drepturile și serviciile disponibile, 17% au solicitat sprijin psihologic, iar 11% au raportat încălcări ale drepturilor. În total, au fost identificate 65 de cazuri de încălcare a drepturilor, în principal în ceea ce privește nivelul de trai, accesul la servicii medicale, accesibilitatea și ocuparea forței de muncă.

În martie 2024, Agenția a emis un ordin prin care a dispus tuturor instituțiilor publice subordonate să raporteze Ombudsmanului, în termen de 48 de ore, orice caz de maltratare, violență, abuz, deces, sinucidere, incident grav la locul de muncă, aplicare de măsuri de constrângere, vătămare corporală, autovătămare sau violență sexuală. Prin această măsură a fost instituită o procedură de raportare obligatorie, menită să consolideze supravegherea și să asigure protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități aflate în instituții de îngrijire rezidențiale.

4) Activități de formare și sensibilizare

În anii 2024 și 2025, autoritățile au organizat programe de formare continuă pentru personalul centrelor de plasament, având ca tematică drepturile omului, accesul la justiție, îngrijirea beneficiarilor și sănătatea reproducției. De asemenea, au fost desfășurate activități de sensibilizare destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale cu privire la drepturile și garanțiile în materie de sănătate reproductivă. În mai multe centre de plasament au avut loc sesiuni dedicate beneficiarilor, axate pe educația privind sănătatea și drepturile reproductive.

Analiza Secretariatului

Măsuri individuale:

Comitetul ia act în mod pozitiv de asigurările oferite de autorități, potrivit cărora nu vor fi efectuate intervenții medicale invazive asupra celei de-a doua și a treia reclamante fără consimțământul lor valabil, liber și prealabil, și încurajează autoritățile să continue monitorizarea situației individuale a acestora.

Măsuri generale:

a) Cadrul legislativ și de reglementare pentru protecția persoanelor cu dizabilități intelectuale împotriva intervențiilor medicale forțate

Adoptarea, în primă lectură, a amendamentelor aduse Codului penal care incriminează avorturile și sterilizările forțate, precum și introducerea unei circumstanțe agravante atunci când aceste acte sunt comise asupra persoanelor cu dizabilități intelectuale, este notată cu interes. Cu toate acestea, se pare că modificările nu acoperă alte măsuri invazive de control al nașterilor, cum ar fi dispozitivul contraceptiv intrauterin aplicat în cazul primei reclamante. Se reamintește că, Curtea a constatat deja că, la momentul respectiv, legislația penală era inadecvată și incapabilă să protejeze reclamanțele împotriva contracepției fără consimțământ. Autoritățile sunt invitate să ofere clarificări dacă noul cadru juridic se aplică și unor astfel de intervenții medicale invazive fără consimțământ și, dacă este necesar, să analizeze oportunitatea unor modificări suplimentare.

De asemenea, intenția autorităților de a adapta cadrul normativ prin alinierea standardelor privind întreruperea sarcinii la constatările Curții și prin elaborarea unui model de consimțământ informat adaptat nevoilor persoanelor cu dizabilități intelectuale este notată cu interes. În acest context, autoritățile sunt încurajate să utilizeze pe deplin expertiza Consiliului Europei.

b) Practici actuale în instituțiile pentru persoane cu dizabilități intelectuale și mecanisme de depunere a plângerilor

Comitetul salută asigurările Guvernului potrivit cărora, până la îmbunătățirea cadrului legislativ și normativ, toate avorturile și măsurile de control al nașterilor aplicate femeilor cu dizabilități intelectuale vor fi efectuate în conformitate cu Convenția. Cu toate acestea, se poate observa că informațiile furnizate de către autorități nu oferă o imagine clară a practicilor actuale. Prin urmare, autoritățile sunt invitate să furnizeze din nou informații detaliate cu privire la practicile actuale din instituțiile medicale și de asistență socială, în special în ceea ce privește autorizarea avorturilor și aplicarea măsurilor de control al nașterilor la femeile cu dizabilități intelectuale. Sunt necesare informații cu privire la modul în care lucrătorii medicali asigură, în practică, obținerea consimțământului prealabil și în cunoștință de cauză al persoanelor cu dizabilități intelectuale înainte de a efectua astfel de intervenții, pe baza unor informații accesibile și suficiente cu privire la procedură, precum și cu privire la garanțiile, inclusiv cele judiciare, care sunt instituite pentru a proteja drepturile acestor persoane.

În ceea ce privește mecanismele de depunere a plângerilor, se constată existența unor canale multiple, precum cutii de plângeri și o linie telefonică gratuită operată în parteneriat cu un ONG. Totuși, eficiența acestor mecanisme nu poate fi pe deplin evaluată în lipsa unor date privind numărul de plângeri și acțiunile întreprinse ulterior. Se reține, de asemenea, că, potrivit constatărilor CPT din 2020, în două centre de plasament – inclusiv într-unul în care locuiesc încă reclamanțele – cutiile de reclamații nu erau marcate corespunzător. În vederea unei evaluări complete a funcționării practice a acestor mecanisme, sunt așteptate informații detaliate, susținute prin exemple concrete, inclusiv măsuri adoptate pentru a asigura accesibilitatea acestora pentru rezidenți.

În plus, ar fi utilă furnizarea de informații cu privire la rolul Ombudsmanului în abordarea abuzurilor împotriva rezidenților centrelor de plasament, în contextul noilor obligații de raportare impuse instituțiilor rezidențiale.

c) Instruirea personalului din centrele de plasament și instituțiile medicale și activități de sensibilizare pentru persoanele cu dizabilități

Nu au fost furnizate date privind instruirea personalului relevant pentru a obține consimțământul informat și valabil pentru intervențiile medicale într-un format accesibil persoanelor cu dizabilități. Având în vedere importanța esențială a acestui aspect, Comitetul încurajează cu fermitate autoritățile să ofere programe de instruire adecvate tuturor specialiștilor relevanți.

De asemenea, constatările Mecanismului Național de Prevenire pentru anul 2022 relevă lipsa unor informații clare privind dreptul beneficiarilor din anumite centre de plasament de a depune plângeri și absența materialelor informative accesibile. Constatări similare au fost raportate și în urma vizitei din 2023 la centrul de plasament în care locuiesc cea de-a doua și a treia reclamantă. În consecință, autoritățile sunt puternic încurajate să deruleze activități de sensibilizare a rezidenților centrelor de plasament privind dreptul de a depune plângeri și să sporească vizibilitatea mecanismelor de depunere a plângerilor.

În acest sens, autoritățile sunt, de asemenea, încurajate să utilizeze pe deplin expertiza disponibilă prin intermediul Proiectului de cooperare al Consiliului Europei „*Sprijin în implementarea Convenției de la Istanbul în Republica Moldova*”.

Reuniunea a 1531-a, 10-12 Iunie 2025 (DH)

H46-26 G.M. și Alții v. Republica Moldova (cererea nr. 44394/15)

Supravegherea executării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului

Documente de referință
CM/Note/1531/H46-26

Decizii

Deputații

1. au remindit că prezenta cauză se referă la avorturile forțate și la controlul nașterilor impuse în perioada 1998-2007 în privința a trei reclamante cu dizabilități intelectuale, care au fost victime ale violului comis de către un medic într-un centru psiho-neurologic în care acestea erau internate;

Cu privire la măsurile individuale

2. au salutat asigurările furnizate de către autorități potrivit cărora nu vor fi efectuate intervenții medicale invazive asupra celei de-a doua și a treia reclamante fără consimțământul lor valabil, liber și prealabil și au încurajat autoritățile să continue monitorizarea situației individuale a acestora;

Cu privire la măsurile generale

3. au luat act cu interes de adoptarea, în primă lectură, a amendamentelor la Codului penal potrivit cărora sunt incriminate avorturile și sterilizările forțate și au invitat autoritățile să clarifice dacă aceste amendamente acoperă și alte măsuri invazive de control al nașterilor și, în caz contrar, să analizeze necesitatea unor amendamente suplimentare în acest context;

4. de asemenea, au luat act cu interes de intenția autorităților de a adapta cadrul normativ privind standardele referitoare la întreruperea sarcinii și de a elabora un model de consimțământ informat adaptat nevoilor persoanelor cu dizabilități intelectuale și le-au invitat să utilizeze pe deplin expertiza Consiliului Europei în aceste domenii;

5. au salutat asigurările oferite de către autorități potrivit cărora, în paralel cu îmbunătățirea cadrului legislativ și de reglementare, toate avorturile și măsurile de control asupra nașterilor aplicate femeilor cu dizabilități intelectuale vor fi aplicate în conformitate cu Convenția și le-a invitat să prezinte informații detaliate cu privire la următoarele:

- practicile actuale referitoare la autorizarea avorturilor și aplicarea măsurilor de control al nașterilor în cazul persoanelor cu dizabilități intelectuale;
- funcționarea mecanismelor de depunere a plângerilor instituite în centrele de plasament, inclusiv date cu privire la numărul de plângeri depuse în perioada 2024-2025 și acțiunile ulterioare întreprinse de către autorități, susținute prin exemple concrete;
- rolul Ombudsmanului în abordarea abuzurilor din centrele de plasament;

6. au încurajat cu fermitate autoritățile să:

- asigure activități de consolidare a capacităților specialiștilor relevanți privind obținerea consimțământului informat și valabil pentru intervențiile medicale, într-un format accesibil persoanelor cu dizabilități;
- desfășoare activități de sensibilizare a rezidenților centrelor de plasament cu privire la dreptul lor de a depune plângeri și să sporească vizibilitatea mecanismelor de depunere a plângerilor;

- să valorifice pe deplin expertiza disponibilă prin proiectul de cooperare al Consiliului Europei „Sprijinirea implementării Convenției de la Istanbul în Republica Moldova”;

7. În cele din urmă, a invitat autoritățile să furnizeze informații actualizate cu privire la toate aspectele menționate mai sus până la 10 iunie 2026.